

jének s már 1898-ban a képviselőház alelnökének választotta. 1901-ben nyerte el a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot, mignem mostanában a földmivelésügyi tárca vezetését vette át.

*

Változás állott be az államtitkári állásban is. *Nemeskéri Kiss Pál*, az eddigi államtitkár miniszterével együtt visszalépett. Hivatalos ténykedésében mindig kiváló érdeklődést tanusított az erdészeti és vadászati ügyek iránt, a melyekkel előszeretettel foglalkozott. Nem is voltak azok előtte idegenek, mert mint nagy erdőségek birtokosa és az Országos Erdészeti Egyesületnek is régi választmányi tagja, a közvetlen tapasztalatból ismerte az erdőgazda tevékenységét.

Utódja állásában *Makkfalvay Géza* volt országgyűlési képviselő. 1844-ben született Budapesten s ugyancsak itt végezte jogi tanulmányait. 1872-ben törvényszéki bíró Kaposvárt, a hol 4 évvel később ügyvédi irodát nyitott. Mint ügyvéd sok nagy uradalmat képviselt s alkalmat nyert azok viszonyaiba bepillantani. 1891-től 1901-ig a szilli választókerületet képviselte nemzeti párti programmal. Gyakran szólalt föl a földmivelésügyi tárczával kapcsolatos ügyekben. 1902. óta kapos-széplaki birtokán gazdálkodott.

Faértékesítés a magyar hegyvidéken.

Irta : *Káán Károly.*

Az Országos Erdészeti Egyesület igazgató-választmányára „A hegyvidéki erdőgazdaság szerepe a nemzet háztartásában” czimén 1901. évi május hó 4-én tartott felolvasásom anyagával ugyanazon év október hó 9-iki ülésében

foglalkozván, az abban felvetett eszméket magáévá tette, s a többek között kimondotta azt, miszerint „kívánatosnak tartja, hogy az okszerű erdőgazdasági beruházások és ezzel kapcsolatban az állandó erdei szállító eszközök kérdése az Erdészeti Lapokban propagáltassék.“

Ennek a határozatnak megfelelően igyekeztem azóta a tárgyat már több olyan oldalról megvilágítani, a melyre felolvasásom keretében hosszabban ki nem térhettem. És iparkodtam azoknak a gazdasági kérdéseknek immár jó részét behatóbban kifejteni, a melyek megoldása éppen az erdők maradandó értékű feltárását kívánja előfeltételül.

Zsinórmérték gyanánt tekintve a felolvasásomban felállított tételeket, ez igyekezetem sorrendszerű egymásutánjában az erdőgazdaság egyik legfontosabb kérdéséhez, a faanyagértékesítéshez jutottam, melynek gazdasági eredményeire a szállító eszközök kifejlesztése — mint látni fogjuk — elsőrendű befolyást gyakorol.

I.

Hazánk erdőgazdaságaiban a fának úgy tövön, mint kész állapotban való értékesítését gyakorolják, de a sík föld és dombvidék kivételével, hol az eljárások változók, aránytalanul nagyobb mérvben üzik a faanyagok tövön való eladását, úgy, hogy főleg a hegyvidéken ezen értékesítési mód jellegzi a magyar erdőgazdálkodás jelenlegi irányát.

Köztudomásu, hogy hegyvidékünkön a helyi fogyasztás kielégítésén felül maradt fatermést az utóbbi időkig kevés kivétellel csak ott értékesíthette az erdőbirtokos, a hol víziutak álltak rendelkezésére. A faanyagok kereskedelmi forgalma ugyanis majdnem kizárólag a víziutakra szorult, mert a vasúthálózat szálai csak gyéren szelték a

hegyvidéket s mert az erdőből nagy anyagveszteséggel és költséggel kihozott, a rossz közutakon pedig drágán szállított fának kereskedelmi értéke a vasuti vitelbért csak ritka esetben viselhette el. A fa tehát jórészen tutajokon került az alsóbb vidékekre, a hol nagy fapiaczok képződtek*), s a hol a közvetítő kereskedelem vette át és vitte világgá a nagy tömegben lekerült fatermést.

Ily körülmények között az a nagybirtokos, a ki erdeit konzervatív használni kívánta, egyéb megfelelő forgalmi eszközök híján sok helyütt nagy tőkebefektetéssel az erdővidéket szelő vizeket igyekezett a faanyagszállításra minél alkalmasabbá tenni. Majd fűrésztelepeket létesített azon faanyag felfűrészeléséhez, mely a tutajba verésre alkalmas nem volt és a mely szelvényárúként a tutajok felterhét volt szolgáltatandó. Oda fordította e mellett igyekezetét, hogy olyan vállalkozót biztosítson magának, a ki létesítményei fentartásának kötelezettsége mellett minél hosszabb időre (egy-két évtizedre) köti le magát az évi fatermésnek köbméterenkénti egységáron vagy területi egységenként tövön való átvételére. A ki elég nagy tőkével rendelkezik ahhoz, hogy az ilyen vállalkozás esélyeivel számolni tudjon s a kinek van elég vagyona annak a forgalmi összegnek a befektetésére, a melyet az ilyen, nem egyszer nagyszabású és milliókra rugó vállalkozás a dolog természetéből folyólag megkíván.

A fatermés, a ki nem épített utak járhatatlansága miatt az erdei völgyekből télen a havon jutott a víziutakig. Az erdőkben pedig a fahasználat idejére — tehát ideiglenes szereppel — külön fakihozó és szállító berendezések szükségeltettek, hogy a fa a hegyoldalokról, a

*) Komárom, Kövesd stb.

meredek és szűk mellékvölgyekből egy főbb völgybe hozható legyen, a hol a havon való vontatást és szállítást már eszközölni lehetett.

A fatermelés és a fának kihozása, épp így az ezzel járó berendezések létesítése a vállalkozóra nehezedett, a ki főleg emiatt, tehát anyagi érdekből sürgette, hogy minél terjedelmesebb vágások jussanak rendelkezésére. Oda törekedett, hogy minél nagyobb fatömeget terhelhessen meg azokkal a kiadásokkal, melyeket a fakihozás és szállítás nehézségeinek a fahasználat tartamára kívánatos, tehát időleges leküzdése s egyáltalán az ő egész vállalkozása megkívánt. Mi sem természetesebb, hogy ez az igyekezete a birtokos részéről támogatásban részesült.

Igy volt ez a nagy és főleg a kötött birtokon. Ott tehát, a hol mégis a tartamos használat érdeke vezette az erdőgazdát a fatermés értékesítésénél. *A hol nem a tartamosság elvei alapján gazdálkodtak, ott többnyire szóbeli alku útján bocsátották áruba az erdőnek addig nagyrészt érintetlen faállományát, ha az a fejszére többé-kevésbé megérett. Letaroltak sok esetben egész erdőtesteket, s nagy fatömegek kerültek en bloc értékesítéssel a vállalkozó kezébe. A kisebb birtokok faállományához is legtöbb helyütt így jutott a nagy vállalkozó.*

A vevőre hárult ily esetben az a feladat, hogy a fatermés kihozásának és szállításának összes akadályait elhárítsa, s oly időleges berendezéseket létesítsen, melyekkel a fa a közforgalmi eszközökhöz szállítható. A hol az erdőbirtokos nem tette, ott a vevő érdekét képezte, hogy ott, a hol az a megvásárolt fatömeggel arányban állott, legalább ideiglenes jellegű fűrésztelepet vagy telepeket létesítsen, a melyek segélyével a faanyagnak az a része, mely tutaj-faként értékesíthető nem volt, szelvényáruba legyen fel-

dolgozható. A térfogat apasztása azután a szállítást is olcsóbbá tette ott, ahol az anyag hosszabb vonalon való fuvarozását a rossz közutakon elkerülni nem lehetett.

A hegyvidéken a vevő *tövön* vásárolta tehát a fát legtöbbnyire köbméterenkénti egységáron, esetleg terület szerint, vagy a meglevő faállomány tömegére ajánlott együttes árban, de majdnem *minden esetben a terület tarra vágásának feltételével*.

Ezen faeladási módokon azután az ország és illetve a hegyvidék vasuthálózatának fejlődése nem sokat változtatott napjainkig.

És ha mi most már az eladási módoknak köz- és erdőgazdasági előnyeit és hátrányait mérlegelendő, azok elemzésébe bocsátkozunk, mindenekelőtt is konstatálnunk kell, hogy e faértékesítési módok elterjedését forgalmi viszonyaink rendszertelensége, forgalmi politikáknak a multban tapasztalt tervszerűtlensége, közutaink kiépítetlen volta, s a mi ebből következik, erdős hegyvidékeink feltáratlansága, szállító-eszközeink gyarlósága segítette elő.

Közforgalmi viszonyaink hiányossága vert tehát békót az erdőgazdaságra, mely adott körülményei között a faértékesítéshez akkor még célhozvezetőbb módot választani nem tudott.

Nálunk nem tulajdonítottak a közutaknak megfelelő fontosságot a multban. Más országoknak a vasut feltalálásakor már kiterjedt uthálózata volt; mig nálunk, a mikor komolyan kezdtek az utak kérdésével foglalkozni, már a vasutépítés szükségessége is jelentkezett, ennek pedig minden áron meg kellett felelni.*)

Másutt tehát, a mikor a vasutak kiépültek, azok a

*) Acsády: Közutaink közigazgatási és közgazdasági tekintetben. „A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye“ 1902. III. füzet.

már meglevő jó közutak, mint szivóerek, forgalmuknak levezetésére és egyben táplálására szolgáltak. Létesítésük tehát közgazdasági tekintetben egészséges kihatással volt a jó közutakkal bíró vidékekre. A közutak forgalmát a vasut nem csökkentette, hanem emelte.

Nálunk ellenben az a lázas tevékenység, melyet a vasuthálózat kiépítésénél kifejtettünk, szinte megakasztotta vagy legalább is hátráltatta a közutak megfelelő arányu fejlesztését; mert annyira igénybe vette az állam és az érdekelt vidékek anyagi erejét, hogy a vasutakban létesült főerek kiépítése mellett a forgalomnak szivóerei, a közutak, a kívánatos mértékben nem fejlesztettek.

Ez volt azután eredő oka annak, hogy nálunk a vasutak a vidék közgazdasági fellendülésére sok esetben az elvárt arányu befolyást nem gyakorolták. Az általánoságban mindig méltánylandó előnyeik mellett nemzet-háztartásunk több ágazatára kedvező kihatással nem voltak, sőt több esetben éppen nem örvendetes következményekkel jártak.

Erdőgazdasági tekinteteből mérlegelve most már e körülményeket, konstatálnunk kell, hogy a mult század utolsó negyedében európszerte jelentkezett közgazdasági fellendülés, mely a faszükségletet annyira meggyarapította, a faárakat meglepően felemelte, s így a fakeresletet szokatlan módon felcsigázta, a magyar hegyvidéket a most vázolt körülmények között lepte meg.

Más országokban a közutak hálózatának korábbi kiépítése folytán, a faértékesítés már eleve is bizonyos megszokott helyes alapokon indult s szerényebb korlátok között mozgó, de megfelelő formát ölthetett, mely alapját vetette meg nem egy ipari vállalkozásnak, s mely alapul

szolgálhatott a fejlődő gazdasági viszonyoknak megfelelő faértékesítő módok további kialakulásához.

Nálunk azonban a fakereslet szokatlan megélénkülése az erdőgazdaságot nagyon is primitív körülmények között és készületlenül találta.

Az erdős hegyvidék aránytalanul csekély faszükségletének kielégítése mellett a nagyobb erdőbirtokok fatermése hosszú tartamu szerződésekkel volt lekötve. Egyebütt pedig, hol az erdő eddig értékesíthető nem volt és ki sem irtott, többnyire érintetlen, addig jövedelmet alig, vagy éppen nem hozott erdőállományok eladása került szóba. Olyan erdőtestek jutottak tehát nagyobbbrészt értékesítésre, a melyekből addig eladás alá kevés anyag vagy misem jutott. És oly helyeken voltak értékesítendőek ezen erdőállományok, hol a vidék közgazdasági viszonyai a legkezdetlegesebbek voltak.

A magyar hegyvidéket tehát nagy visszamaradottságában, fejletlen gazdasági körülmények között érte a mult század második felében az egész Európát átlengett az a közgazdasági fellendülés, melylyel a fakereslet nagyarányu fokozódása is karöltve járt.

A hegyvidék lakóinak mezőföldekben birt vagyona, mely a lakosság szaporodásával kapcsolatban meg is oszlott, a tudás nélkül való rendszertelen gazdálkodás mellett nem hozta meg a kellő jövedelmet. Az urbéri rendezés folytán kihalított vagy egyéb legelőterületek pedig a gondozás nélkül való évtizedes használat után már nem nyújtottak elég táplálékot annak a marhaállománynak, mely a sovány áttelelés után a legelőkön keresett élelmet.

A lakosság, ha ilyen körülmények között üzött magángazdaságán kívül egyéb jövedelmes keresethez nem jutott, mind nehezebben viselte el azokat a közterheket,

melyek évről-évre fokozódó mértékben nehezedtek vállaira. Mi sem természetesebb tehát, minthogy ott, ahol az urbéri vagy községi közvagyonot képező erdő faállományának csak egy bizonyos részét is értékesíteni lehetett, az ilyen viszonyok között bármily áron és bármilyen értékesítési móddal, de könyörtelenül prédára került. Ekként ugyanis mégis csak pénzjövedelemhez jutott a község, illetve az urbéresség és az erdő letarolásával újabb, buja legelőt biztosíthatott magának a nép.

Ez a rablógazdálkodás, melylyel a hegyvidék lakossága a maga létfenntartásának alapjait rombolta le, évtizedeken át folyt. A fakeserlet gyarapodásával terjedt s végleg akkor akadt meg a tizenkettedik órában, midőn az 1898. évi XIX. t.-cikk a községi és némely más erdők állami kezelését mondván ki, az erdőtörvény intenczióinak érvényt szerzett.

A magánosok erdőbirtokán a rendszertelen erdőpusztítás még akadálytalanabban foglalkozhatott a tért. Azok a körülmények, melyek a fennebb vázoltak szerint a hegyvidéken üzött mezőgazdaság és állattenyésztés tekintetében a pór népnél jelentkeztek, a közép-, sőt több esetben a nagybirtokos osztályt sem kímélték meg.

A nagy- és középbirtokosok, de a kisebb birtokosok figyelme is egyaránt reáterelődött az erdőre. Ösztökélte erre őket a fának megélénkült kereslete, mely fogalmaink szerint ugyan gyarló, de a birtokos szemében elfogadhatónak látszó árat ígért az erdőért ott is, a hol ezt eddig értéktelennek tekintették.

Hatalmas erdőterületek jutottak ekként a rendszertelen fahasználat prédájára. Jutott tehát pénz a fáért és a marhaállománynak jutott táplálék a hasznavehetetlenné silányult legelők helyett, a tarra vágott erdők helyén.

Ezek azok a most visszasírt, nem is régen mult u. n. „jobb idők“, melyek üzelmeit manapság sok helyütt kopárság, vizmosások és pusztulás jelzik.

Akkor keletkeztek e bajok, a mikor duskált a nép és egyáltalán a birtokos az erdőben, s azt oly könnyelműen juttatta a vállalkozók prédájára. A mikor a tarra vágott erdőterületek legelőjében jól élt a szarvasmarha, melynek nyomdokában ma vizmosások szaggatják az egykor buja erdőtalajt.

A fakereslet élénkülése, a faárak emelkedése, épp úgy a vasuthálózat fejlesztésének hatása a magyar hegyvidéken tehát nem érvényesülhetett olyan mértékben, a mint az jó közutakkal kapcsolatos forgalmi hálózat mellett elvárható lett volna. Sőt a míg más országokban a fakereslet élénkülése, a vidék jólétének, maradandó gazdasági fellendülésnek vetette meg alapját, nálunk nagyon sok magánbirtokon utat nyitott egy hatalmas nemzeti vagyon prédára jutásának és annak, hogy a pillanatnyi jólét nyomán gazdaságilag elgyöngüljön, nyomorba jusson a hegyvidék.

A fakereslet élénkülésének hatása tehát csak abban nyilvánulhatott, hogy azon erdős vidékek faállománya, mely a fának szállítására alkalmas víziut nélkül, eddig az eladás tárgyát nem képezhette, most, a faárak emelkedésével, értékesíthetővé vált.

Egyebüttl pedig és főleg a konzervatív kezelt nagyobb erdőbirtokon, a hol az ideiglenes berendezések révén eddig is mód nyílott a fának értékesítéséhez, ott a rendszerebb erdőhasználatnak nyílott tér, mert a kisebb értékű anyag is kelendőségre talált. A faárak általános emelkedése azonban még sem járt azzal a következménnyel, hogy a faértékesítésnél szélesebb körben a belterjesebb

erdőgazdálkodáshoz vezető eljárások honosodjanak meg. Elszórtan ugyan tekintélyes erdőgazdaságokban találunk eltéréseket az általános eljárásoktól. Így a kincstárnak máramarosi erdőbirtokán a vizen való szállítás mellett is már jutott mód ahhoz, hogy a fa házilag termeltessék s a letutajozás után a tiszai rakodókon értékesítsék. Mód nyílott ujabban ahhoz is, hogy az azelőtt hosszú időre szerződött s a vételt monopolizált nagy vállalatok helyett a kisebb kereskedőknek lehetett biztosítani megfelelő konfigenst az eladás alá kerülő fatömegből.

A zsarnóczai kincstári erdőbirtokon pedig a garam-völgyi vasut kiépítésével s a közutak és az erdei uthálózat czéltudatos fejlesztése révén nemcsak a faanyagok házilagos termelése, azok megaprózott eladási csoportokban való értékesítése s mindezzel az erdőgazdasági jövedelem megkétszereződése vált lehetővé, de mód nyílott és pedig a legfőbb sikerrel ahhoz, hogy a vágásra érett faállomány természetes uton való felujtása is biztosíthatassék.

Coburg herczeg gömöri birtokán a faanyagok házilagos termelése s egészen a fűrészáruvá való házilagos feldolgozása jó sikereket nyujt az erdőgazdaságnak.

A gróf Zichy-féle divényi szeniorátusi uradalom a természetes felujtás teljes sikerei mellett a faanyagok házilagos termelése és a közforgalmi vasut rakodóján való értékesítése a legjobb eredményeket biztosította az erdőgazdaságnak ott, a hol az erdei uthálózatot eddig fejleszteni s azt a közforgalmi vasuttal szervesebb összefüggésbe hozni lehetett.

Ezek az esetek azonban sporadikusak s a nagy egészről, az egész ország hegyvidékéről alkotott képet csak lényegtelenül színezik.

Nagy átlagban, a fennebb vázolt helyzet hatása alatt, az előzőekben leírt faértékesítési eljárások változást csak annyiban szenvedtek, hogy a régebbi nagy favállalati objektumok kisebbekre apasztattak meg, hogy a faárak folytonos emelkedésére való tekintettel a favállalati szerződések időtartamát rövidebbre szabták s hogy a fának köbméterenként többnyire a kihozás után való számbavételével egybekötött eladási mód helyett, a fatermésnek holdanként egy tömegben való értékesítése vált divatosabbá s így a kihozás nehézségei folytán bekövetkező anyagszervesítéssel a vevőnek kell számolnia, a ki ebből önként folyólag a vágásterület jobb kihasználására törekszik.

Ez az értékesítési mód lett szokásossá a községi és közbirtokossági erdők vágásterületeinek eladásánál is, mely erdőkre nézve, az addig oly sokféle módon, de jórészt szabad kézből való értékesítés helyett az 1898. évi XIX. t.-cikk igen helyesen alapfeltételül a nyilvános árverést rendelte el.

A magánbirtokosok, épp úgy a kincstár is nem sok kivétellel ezen a módon értékesítik fatermésüket.

II.

A fenn ismertetett és hegyvidékünkön leggyakrabban használatos faeladási módoknak van két sajátja, melyek különösen érdemesek arra, hogy velők részletesebben foglalkozzunk. Ezek a faértékesítésnek *tövön* való módja és az a körülmény, hogy *egy vevő* jut az eladás alá kerülő erdőrészt egész faterméséhez.

A faanyagok *tövön* való értékesítésének természetes következménye a *tarra vágás*. A terület szerint való faeladásnál ezt az eljárást már a fogalom zárja magába. A tömeg egység szerinti eladásnál pedig a *tövön* való eladási

módnak, kiváltképp a fenyőféléknél és főleg a hazai viszonyaink között, szinte természetes követelménye, hogy a vágástéren található anyag kivétel nélkül és egy időben kerüljön a favásárló tulajdonába. Ismerek ugyan kísérleteket, hol a természetes felujítás elveinek hódolva, egyes tulmeredek, esetleg sziklás vagy más körülményeknél fogva a természetes felujításra különösen ajánlatos és főleg jegenyefenyő erdőrészek fokozatos kihasználását *ezen eladási módok keretén belül* óhajtották megoldani.

Ez azonban sehol sem járt jó sikerrel és *legkevésbé járhat nálunk, a hol az erdős hegyvidékek még olyan feltáratlanok, s nélkülözik a megfelelő szállító-eszközöket, s a hol a favásárlók az utnélküli magas hegyoldalokról egyszerre egész a völgyekig eregetik a fát.* Ha mindehhez meggondoljuk még, hogy a természetes felujítás sikere érdekében a faállomány végleges letarolásáig okvetlenül szükséges, hogy legalább három ízben történjék a használás, elképzelhetjük, hogy az esetleg mégis alátelepedett fiatalos ilyen körülmények között többnyire tönkre megy a vállalkozó részéről, a felujításra való minden tekintet nélkül végzett fadóntás és eregetés közben, vagy olyan sérüléseket szenved, melyek miatt a jövőendő erdő alapjául az jó lelkiismerettel el nem fogadható.

A tövön való értékesítésnek hegyvidékünkön üzött minden módját tehát, főleg a fenyőféléknél, a *tarra vágás* jellemzi.

És éppen ez a körülmény egyik oka, hogy a tövön való értékesítés az erdők fentartása és ápolása körül nem biztosítja mindig a megkívánt sikert. Sőt gondtalanul üzve, súlyos bajokat is vonhat maga után.

Nem vonom kétségbe, hogy hovatovább jobban érvényesíthetjük erdőtörvényünk abbeli intézkedését, hogy a

feltétlen erdőtalajt a birtokos az előírt időn belül erdővel ujítsa fel. De nem is egyedül *az elkopárosodásban, mint egyik elég gyakori és súlyos következményében* látom károsnak a tarra vágást. Erre törvényeink s azok mindig erőlyesebb végrehajtása ma már és a jövőre megnyugtató biztosítékot nyújtanak.

A talajnak a tarra vágásnál nem egy esetben bekövetkező *elsilányodása* is már elég káros következményeket vonhat maga után. Azt a kevés humuszt ugyanis, mely a gyakran silány talaju hegyoldalakon egy évszázadot is meghaladó időn át gyült egybe, nemcsak feltépi, de lesepri az egyszerre halomra döntött faanyagnak kezdetleges és gondtalan eregetése. A visszamaradó részt kiegészíti a nap perzselő hatása és lemossa a zápor, úgy, hogy a mikor az ilyen hegyoldal beültetésére kerül a sor, nagyon is elsilányult, kiaszott az a talaj, a hol az új erdőt telepíteni kell. Másutt a tarvágás után nyirkos, ingoványos lesz az a hegyoldal, melynek erre való hajlandóságát az ott állott erdő idejében nem ismerték. Ismét másutt a tarvágást követő teljes elgyomosodás válik a sikeres felujítás nagy költségét okozó akadályává.

Gyakran már ezek a körülmények befolyásolják a felujításnál alkalmazandó fafaj megválasztását, még általánosabban azonban a tarra vágott terület kiterjedése, az oltalom teljes hiánya.

A tarra vágott hegyoldal sikeres beültetésével járó nehézségek és tetemes költségek nagyra nevelték minálunk az előszeretettel bizonyos fafajok iránt. A lucz- és erdeifenyő egyszerű, olcsó és sikeres ültetése némely helyütt ugyyszólván monopoliumot szerzett e két fafajnak a hegyvidék újraerdősítésében.

Konkrét esetekre hivatkozhatom, hol nagy térfogatu

jegenyefenyőállabok így tűntek és tűnnek el ma is nap-nap mellett, hol a jegenyefenyővel elegyes luczosok helyett az utóbbi fanem elegyetlenül foglalt tért a tarra vágás után. Gyakran előforduló dolog, hogy az állabápoló és fen-tartó szerepében annyira előnyösnek ismert bükk, mely a magyar hegyvidékeken olyan gyakran eszményi arány-ban vegyül a tülevelü erdők közé, eltűnik a tarra vágott hegyoldalról, a lucz- vagy erdeifenyő sablonos térfogla-lása mellett.

Természetes következménye ez a tarvágásnak, mely a jövő időkre számmottevő veszedelmet rejthet magában. Tudom, e jelenségen átesett majdnem minden nem-zet erdőgazdasága. De nem is kerülhették el sehol azokat a bajokat, melyek az ilyen elegyetlen és e mellett a fanem megválasztásában is gyakorta helytelen erdőtelepítésnek természetes következményei.

A széltörések, a rovarkárok hatalmas pusztításai*) java részben ilyen okokra vezethető vissza; s itt-ott olyan rombolással jártak, mely intő például szolgálhat a leg-alább egy évszázadra hivatott fatenyészet alapjainak meg-vetésénél. Szomorú példákkal illusztrált következményeik eredményezték azután a Németbirodalom nagyrészének és főleg a délnémet tartományoknak erdőgazdasági elveiben bekövetkezett azt az átalakulást, melyből folyólag a sab-lonos eljárásokkal való szakítás, és a hol csak kívánatosnak

*) Elzász-Lotharingiának a Vogezeokban levő 3 főerdészségében az 1902. évben dühöngött szélvésznek 396,000 m³ fenyőhaszonfa esett áldozatul.

Az ebersbergi bajor államerdőkben az apácza gya-ponez károsításai folytán 1¹/₄—1¹/₂ millió m³ haszonfa volt legsürgősebben értékesítendő.

A bajor Mittel-Franken, Ober-Franken és Ober-Pfalz vidékén és főleg a nürnbergi Reichswaldban fiatalabb erdeifenyő faállományok közel 2.000.000 ürm³ anyagát kellett egyszerre tarra vágni a *Gastropacha pini* pusztításai miatt. L. Ut-e vagy vasut cz. értekezésemet Erd. Lapok 1902. VI. füzet. Szerző.

látszott, a természet utmutatása lett úgy az erdő használatánál, mint felujításánál az egyedüli zsinórmérték. És szállóigévé tette pl. azt a furcsán hangzó mondást, hogy „Óvakodjunk az elluczosodástól!“ („Hütet Euch vor der Verlichtung!“)

Pedig ott a mienknél kisebb, arányaiban alárendeltebb volt az elegyetlen és főleg a luczos és erdei fenyves erdőállományok képezése. Nálunk e fanemek térfoglalása, melynek manapság mi vagyunk tanúi a magyar hegyvidékeken, annál szélesebb körű. Ne feledjük emellett azt, hogy a Németbirodalomban az erdőfeltárás hovatovább teljesen végrehajtott munkálatai folytán mód nyílt ahhoz, hogy a gyéritő eljárásokkal eszközölt erdőápolás és nevelés révén apaszszak azt a veszedelmet, mely az elegyetlen luczosokat fenyegeti. Valamint mód nyílt a ma is még bekövetkezhető bajok esetére, hogy a kiépített erdőgazdasági szállítóeszközök segítségével s a mindig emelkedő fakereslet és faárak mellett a váratlanul tarolandó területek anyaga is még arányosan értékesíthető és mielőbb elszállítható legyen.

Nálunk pedig ma még beláthatatlan az az idő, melyben sor kerülhet majd a most fiatalos erdők szárazföldi közlekedési eszközökkel való feltárására. Legkevesbbé várható ez manapság, mikor a használásra érett erdőállományok könnyed és akadálytalan megközelíthetővé tételére a világos magánérdek daczára is csak ritka esetben és kevés erdőbirtokos mutat hajlandóságot.

A tövön való faértékesítésnek most vázolt erdőgazdasági következményei azonban nem egyedülállók, hozzájuk járulnak még azok a közgazdasági bajok is, melyek ilyen viszonyok között elmaradhatatlanok.

Ezek a közgazdasági következmények pedig messze

kihatók. Elég fontosak is arra, hogy velük bővebben foglalkozzunk; mert amiként egyebütt, úgy hazánk hegykoszoruján is, az erdőbirtok olyan jelentékeny és olyan fontos része az őstermelésnek, mely elsőrendű szerepre hivatott a vidék, sőt az ország közgazdasági életében.

A most vázolt faértékesítő eljárásaink az a jellegzetes és már kiemelt sajátossága, hogy *egy* vevő jut a gyakran sok ezer holdra terjedő erdőgazdaság egész faterméséhez, már magában véve, úgy magán-, mint közgazdasági szempontokból kedvezőtlen kihatásu jelenség, mely taglalásra érdemes. Ezt súlyosbitja még az az eljárási mód, hogy az eladás *több évi fatermésre történik, valamint az is, hogy a faanyag tövön kerül eladásra.*

A tövön való eladás mellett a vevőre hárulnak a fatermeléssel és az anyagihozással járó olyan gazdasági teendők, melyek rendszeres és belterjesebb erdőgazdaságban a dolgok természetes rendje szerint a gazdálkodót foglalkoztatják. A vevő üzi a tövön való értékesítésnél ezenfelül a fűrészelő, a szelvényárukészítő ipart és ő bonyolítja le a nyersáru és a félgyártmány nagyban való kereskedelmét. Találó és helyes tehát a magyarban a „*favállalkozó*“ kifejezés arra az egyénre, illetve annak olyan üzletére, mely erdőgazdasági, ipari és kereskedői teendőket végez.

Ez a gyakran nagyszabásu vállalkozás, mely a dolog természete szerint nagy tőkét feltételez és nagy tételekkel számol, ilyen alakjában közgazdasági szempontokból már azért is természetellenes, mert ugyanazon vidéken és egy-ugyanazon erdőt érdeklőleg nem állandó jellegű. A vállalati szerződés lejártá után legtöbb esetben más kezekbe kerül, a fatermésért többet ígérőnek jut az üzlet.

Az újabb vállalat, más alapelvekből indulván ki, más

eljárásokat követ. Ekként azután sem az erdei munka, sem az anyagszállítás, sem pedig a fűrészipar nem folyhat olyan maradandó, állandó alapon, a minőt a közgazdasági érdek megkövetel. Nem folyik tehát állandóan *olyan egyöntetű eljárás, mely az erdőmunkásoknak minden időre biztos és egyforma keresetet nyújtana, mely az anyagszállítást a vidékbeli lakosságnak biztosítaná, s a fűrészipart fokozatosan fejlesztené s azt mindinkább belterjesebbé tenné.*

Az erdei munkáknál szokásos eljárásokat megfigyelve, azt találjuk, hogy egyik vállalkozó maga végezteti a teendőket, a másik alvállalatba adja a fadóntést és az anyag kihozását. Egyik a környék népét alkalmazza az erdőmunkára, a másik más vidékről hozza az izlése szerint kitanult munkásokat. Egyik kevesebb munkást foglalkoztat hosszasabban, a másik a munkások nagy számával kívánja rövidesen elvégeztetni a teendőket.

Éppen ilyen változatos az *anyagszállítás* kérdésének megoldása is. Nap-nap mellett látjuk, hogy a mig egyik vállalkozó az anyagszállítás érdekében a környék fuvarosaival közvetlenül lép alkuba, a másik alvállalatba adja a munkát, a harmadik maga tart fuvaros erőt, a negyedik idegenből hoz fuvarosokat, az ötödik pedig igénybe sem vesz állati erőt a szállításhoz, hanem vasutat épít, ha vállalkozásának időtartamán belül az erre fordított tőkét amortizálni tudja.

Öletszerű és nem egyöntetű eljárások jellegzik tehát a vállalkozóknak önként érthetően, kizárólag magán érdek által irányított munkáját.

A vállalatához kötött egyoldalú érdek azután természetesen kizárja az olyan közgazdasági tekinteteket, a minőket éppen a hegyvidék munkára szorult lakosságának érdeke követel.

A vállalkozó, a ki az árverésnél úgy jutott az üzlet-hez, hogy *többet* ígért elődjénél, kiadásainak többletét már a termelésnél és szállításnál meg akarja takarítani, s ez által nem egy esetben a munkásnépet rövidíti meg. Ezt pedig bizonyos esetekben annál könnyebben teheti, mert sok helyütt még ő a kizárólagos munkaadó a vidéken. A nép azután, mely kenyérre szorul, gyakran annyiért kénytelen dolgozni, a mennyit e kizárólagos munkánál neki önkényszerűen nyújtanak. „Nem ritka az az eset sem, hogy a favásárlók, valamint a kitermelési vállalkozók az erdei munkák végzésére vonatkozólag a környéken lakó legközelebbi korcsmárossal szövetkeznek, sőt sok esetben ezeket a munkákat nekik teljesen átadják. Nem azért, mintha ezek értenének a kihasználási munkákhoz, de mert ezek leginkább ismerősek a néppel és a szükséges munkaerőt könnyebben megszerezhetik. Ez által a munkásnép — kétszeres tisztelet a kivételnek — gyakran a legveszedelmesebb kezekbe kerül.“*)

Mindehhez még csak a közelmúltban, „Az erdőmunkásokról“ szóló 1900. évi XXVIII. t.-cikk megalkotásáig a munkabérek árucikkokkal, élelmiszerekkel és italokkal való megváltása, a munkások további súlyos megrövidítésével járt.

A jelzett eladási módok mellett a *fűrészipar* sem fejlődik.

A vállalkozók időszakonkénti váltakozása, de egyáltalán a nálunk divó faértékesítő módok természete arra utalja az erdőbirtokost, hogy maga létesítsen fűrésztelepeket, s azokat a favételre szerződött vállalkozónak adja

*) L. Erdészeti Lapok 1900. évi V. füzet 288. oldal.

bérbe. A vállalkozó a telep berendezését használatba veszi. De mi sem sarkalja őt annak az ipartelepnek fejlesztésére, melyhez őt pár éves szerződése fűzi. Az ő természetszerű és egyedüli érdeke, hogy a telepen alkalmazott munkagépeket vállalata érdekében minél jobban kihasználja, minél kevesebb költség reá fordításával. Ennek tulajdonítható azután, hogy a hazai fűrésztelepek egy jó része éppen nem mintaszerű, hogy berendezéseikben éppen nem haladtak a kor igényeivel s hogy a fűszeráru-kihozatal az újabb szerkezetű munkagépek hiányában nem olyan arányu, mint a minőt a technika mai fejlettsége fokán el lehetne érni.

De nem mintaszerűek rendszerint az olyan fűrészberendezések sem, melyeket a vállalkozó maga létesít. Vannak ugyanis esetek, főleg hosszabb tartamu szerződéssel kapcsolatos favételnél, hogy a birtokos feltételül szabja a vállalkozónak egy új fűrésztelep létesítését, mely a vállalati időtartam lejártával az erdőbirtokos tulajdonába megy át.

Ily esetben a vállalkozó a fűrészberendezést természetesen lehetőleg olcsón és akként létesíti, hogy annak költségeit a kihasználandó faanyagban és a szerződésileg megszabott idő keretén belül amortizálhassa.

De a *fakereskedelem* lebonyolítása, valamint a faárak alakulása sem felel meg ilyenkor teljesen a dolgok természetes rendjének és főleg a nemzetháztartás érdekeinek.

Nagyobb erdőtestek fatermésének szerződésszerű időtartamra és egy vevőnek való eladásánál a vállalkozó legtöbb esetben monopoliumot nyer a vidéken az egész fatermés vételére, és egyben a termelt anyagnak tetszése szerint való értékesítésére. Így azután magánfeleknek, ha egyéb verseny nem befolyásolja, korlátlanul szabja meg

az egységárat úgy a fűrészárúnál, mint az építőanyagoknál. *)

Mi sem természetesebb, hogy ilyen körülmények között a vidék építő kedve nem emelkedhetik, de a fának egyéb ipari feldolgozására szolgáló telep, pl. cellulóze-gyár, papiranyagot őrlő malom stb., melyek csak bizonyos méretű és minőségű anyagot szükségelnek, annál kevésbbé létesülhetnek, mert nemcsak a vállalkozó önkényétől van függővé téve anyagszükségletük áregysége, de a vállalati időtartam lejárta után kérdéssé válik az is, hogy az ujab-ban szerződött üzlet tulajdonosa egyáltalán hajlandó-e az ipartelep részére anyagokat átengedni.

De kihatással vannak az eféle eladási módok nemcsak a vidék, de az egész ország fakeskedelmére is, mert a faanyagokat önkénytelenül megdrágítják.

A favásárló ugyanis a tövön való vételnél üzletébe aránytalanul nagyobb összeget kénytelen fektetni, mint ha a faanyagokat készen vásárolhatja, úgy, hogy árujával azonnal kereskedhetik. A nagyobb összeg tetemesebb kamatja a dolog természeténél fogva az árut terheli meg.

A vett anyag e mellett igen hosszú ideig van az ő birtokában, mert a faanyag döntésétől az áru eladásáig másfél, sőt két év is eltelik. Egy és ugyanazon anyag-ban tehát hosszan hever a vállalkozó tőkéje a nélkül, hogy üzlete hasznát látná.

A hosszú idő alatt e mellett még az áruban történ-

*) Kincstári birtokon az eféle bajokon némileg segítve van, mert kisebb épületfa-szükségleteknél árjegyzékszerű áron vásárolhat a nép szeldöntött vagy szűrágott anyagot közvetlenül is. Száz koronát meghaladó értékű anyagnál azonban már folyamodvány kapesán kikérendő felsőbb hatósági engedély kell a kiszolgáltatáshoz, mely nem tagadtatik meg akkor, ha kérvényező bélyeg-jegyes folyamodványához csatolt hatósági bizonyítvánnyal igazolja, hogy magán-célokra és nem kereskedelmi érdekből kíván fanyagokat vásárolni. Szerző.

hető bármiféle kár is őt terheli. Nagy ekként a vállalkozó kockáztatja is, mely körülmény az oly gyakran elmaradhatatlan károsodások kapcsán szintén csak a kereskedelmi anyag áregységének emeléséhez vezet.

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az ilyen vállalat, mely erdőgazdasági munkát, anyagszállítást, sőt fűrészipart is üz, a vállalatában aránytalanul nagyobb személyzetet kénytelen tartani, mely olyan munkát végez, minőt a kész állapotban való értékesítésnél az erdőbirtokosnak ugy is meglévő személyzete majdnem költség nélkül és jóval nagyobb szakértelemmel teljesíthetne.

Mindehhez járul még az a körülmény is, hogy a mig ott, a hol a szállítóeszközök fejlettek, s ennek kapcsán a kész állapotban való értékesítés szokásossá vált, az építő nagy iparosok, de főleg a városokban faanyagáru raktárakkal rendelkező kereskedők is közvetlenül az erdőbirtokostól vásárolják anyagszükségletüket, addig a mi körülményeink között ilyenek a faanyagokat a vállalkozóktól veszik, mely közvetítő szerep, s az árunak többszöri raktározása annak áregységére nagy befolyással van.

A fakeskedelem tehát ilyen körülmények között nem alakulhat ki a maga egészséges formájában s nem görditheti el maga elől azokat a nehézségeket sem, melyek a szabadabb mozgás, az üzleti kérdések könnyed és akadálytalan lebonyolítása érdekében kívánatosak.

Közvetlenül a *vállalkozó fakeskedő érdekeit* a most vázoltakon kívül még egyéb tekintetek is érintik. Az a körülmény ugyanis, hogy több évi fatermés vételére egyszerre tesz ajánlatot a vállalkozó, a faárak hanyatlása esetén nagyarányu veszteséggel sújthatja őt, mig a kereskedelmi áregységek emelkedésével az erdőbirtokos károsul.

Az a körülmény pedig, hogy az erdők feltáratlansága

folytán az anyagkihozás és az erdei szállítás, valamint a járhatatlan rossz közutak miatt az anyagnak a vasutakig, vagy a tutajozható vizekig való fuvarozása nagyobbára csak télen, fagyott uton, a havon eszközölhető, nem nyújt minden esetben biztos alapot ahhoz, hogy a vállalkozó nagyobbarányu kereskedelmi kötésekre vállalkozzék, határidőhöz kötött szállítási kötelezettséget vállalhasson. Enyhe téli időjárás esetén az erdei völgyekben reked a fa, s a kereskedő elvállalt kötelezettségeinek eleget nem tehet.

Ez az eset ugyan már nem csupán a most taglalt faeladási módok hibája, de mert hitem szerint ezeket az értékesítési eljárásokat éppen az ily körülmények kényszere, az erdők feltáratlansága teremtette, azt, mint a faeladási módokkal kapcsolatos hátrányt, itt említés nélkül nem hagyhattam.

Arra nézve végül, hogy a most taglalt faértékesítési módok az erdőjövedelmet nagymértékben befolyásolják, a legközelebb fogok részletesen kitérni, hogy ezuton is bizonyíthatom az okszerű erdei szállítóeszközöknek a fatermés értékesítésére való kiváló befolyását.

A magyar korona országainak gyári faipara az 1898. évben.

Ismerteti: *Schmidt Károly*, m. kir. erdőtanácsos.

(Befejezés.)

Bot-, fadiszmü-, író- és rajzszer-, faszijkorong-, faszerszám- és gyermekjátékszer-gyártás.

I. A gyárak száma és azok általános viszonyai.

Az 1898. évi összeírás szerint van hazánkban 8 *botgyár* és pedig 1 Nádason Arad vm., 2 Esztergomban, 1 Alsó-Veszteniczken Nyitra vm., 1 Vágújhelyen Nyitra vm., 1 Zay-Ugrócson, Trencsén vm., 1 Samoboron Zágráb vm., és 1 Károlyvárosban. 5 *fadiszmü-*